

הומוסקסואליות, סובלנות ופלורליזם

בפרשת וירא מתאר הכתוב את דברי הקב"ה העומד לשפוט את סדום על חטאותיה: "אַךְדָּה נָא וְאַרְאָה הַכְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ". מה היו חטאי סדום? מה ראה הקב"ה ודן אותה לחורבן? התורה מתארת חטאים אלה בפרשתנו, באמצעות סיפור המלאכים. השמש שוקעת ושני זרים נכנסים לסדום. השהיה בלילה חשוך מחוץ לחומות העיר ולפעמים אף ברחובותיה, היא סכנה שכנראה לא היה ממנה מילוט בימים ההם. היחידי המוכן לארח אותם בביתו הוא לוט: "סורו נָא אֶל בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם". הזרים ממאנים, לוט מפציר בהם, והם באים לביתו, "וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפָה וַיֹּאכְלוּ". החושך משתלט על העיר, והנה "וַיֹּאנְשֵׁי הָעִיר אֲנָשִׁי סָדָם נִסְבוּ עַל הַבַּיִת מִנֶּעֶר וְעַד זָקָן". הם צרים על הבית ודורשים מלוט להסגיר את אורחיו, כדי להתעלל בהם.

המוטיב העיקרי של הסיפור הוא ללא ספק הפגיעה בזרים שאינם מוגנים על ידי קשריהם אל אנשי העיר או השבט. בעיבוד מודרני ניתן לומר שזוהי הסכנה האורבת על מי שאין לו את הפספורט הנכון. זהו גורלו של מי שאין לו מקום מקלט, של חסר הויזה, של מי שספינתו עוברת מנמל לנמל ולא מוצא מנוח לרגליו. כאן נעוצה המשמעות העמוקה של הכנסת אורחים, שאיננה ריטואל בין ידידים, אלא עשייה חברתית ופוליטית. חורבנה של סדום היא הכרזה שיש חוק המצוי מעבר לחוקי המדינה ואף מעבר לכללים הנוהגים ביחסים הבינלאומיים. חוק זה הוא העומד בבסיס 'יראת א-להים' המקראית. בעולמם של חז"ל הוא מכונה 'מצוות בני נוח'. הוא הוא, 'החוק הטבעי' שנתן השראה למהפכות הדמוקרטיות בראשית התקופה החדשה.

מצאנו במקרא אירוע נוסף הדומה לפרשת סדום. זהו סיפור 'פילגש בגבעה', המתרחש בימי השופטים (פרק יט). שלושה אנשים, איש לוי, פילגשו ונערו, הולכים מבית לחם להר אפרים. השמש עומדת לשקוע והם מוכרחים לחפש מקום לעבור את הלילה. האנשים עוברים קרוב לעיר יבוס, העתידה להיהפך לירושלים הישראלית רק בימי דוד. גיבור הסיפור חושש להיכנס אליה: "לֹא נָסוּר אֶל עִיר נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵנָּה". נוכרים אלה חשודים, בייחוד על זנות ועריות. לא כך בני ישראל, בטוחים האנשים. הבדל זה בין ישראל לעמים הוא בדיוק טעם קיומו של עם ישראל ובחירתו. הקב"ה הוציא את ישראל ממצרים כדי שתיווצר חברה בה מעשים כמעשי אנשי סדום לא יתרחשו שוב: "כְּמַעֲשֵׂה אֲרָץ מִצְרַיִם... וְכַמַּעֲשֵׂה אֲרָץ כְּנָעַן... לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחַקְתִּיהֶם לֹא תִלְכוּ" (ויקרא יח, ג).

גיבורי הסיפור ממשיכים בדרכם "וַתְּבֹא לָהֶם הַשָּׁמֶשׁ אֲצֶל הַגְּבֻעָה אֲשֶׁר לְבִנְיָמִין". כזרים בסדום, גם הם יושבים "בְּרַחוּב הָעִיר וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתָם הַבֵּיתָה לָלוֹן". רק זקן אחד החוזר מעבודתו בשדה מזמין אותם אל ביתו. "וַהֲנִה אֲנָשִׁי הָעִיר אֲנָשִׁי בְּנֵי בְלִיעֵל נִסְבוּ אֶת הַבֵּיתָה". הם צרים על הבית ודורשים מהזקן להסגיר את אורחו, כדי להתעלל בו: "הוֹצֵא אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּא אֶל בֵּיתְךָ וְנָדְעָנוּ". ההמשך ידוע. מעשה זה זעזע את כל שבטי ישראל: "לֹא נִהְיָתָה וְלֹא נִרְאָתָה כְּזֹאת לְמִיּוֹם עֲלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה". בעקבות המעשה פורצת מלחמה עקובה מדם בין ישראל לשבט בנימין. תגובה זאת עומדת בבסיס העיקרון של עיר הנידחת, ומדריכה את רעיון השותפות והאחריות ההדדית של כל האומה.

"כְּמַעֲשֵׂה אֲרָץ מִצְרַיִם... וְכַמַּעֲשֵׂה אֲרָץ כְּנָעַן... לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחַקְתִּיהֶם לֹא תִלְכוּ". מעשי כנען ומצרים מתייחסים, וגם לסיפור לקיחת הנשים "מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ" (בראשית ו, ב) כגזלת האשה על ידי פרעה ואבימלך, ואונס דינה. כל זיווג שיכול להיהפך לקדוש, הפך כאן לטמא, והאהבה

להתעללות. מעשים אלה מתייחסים גם למעשי סדום ופילגש בגבעה, בהן ההשחתה הייתה קשורה בהומוסקסואליות שהפכה סדיסטית ביותר. התורה אסרה והחכמים גינו אותה. מעניין מה היו אומרים אבותינו לאור המציאות היום. היום? הם חיו בעולם כעולמנו ובעצם מתירני ומושחת יותר. בנידון זה מעניין לקרוא את דברי עולא, חכם ארץ-ישראל, שהיה מעין דוור הלכתי בין הארץ לבין בבל. מקובל לדבר על שבע מצוות בני נח, אולם חכמים אחרים מדברים על שלושים מצוות. בכך הם רצו להבחין בין מצוות מיוחדות לעם ישראל, לבין מצוות השכליות או הטבעיות אשר חייבות להיות מובנים לכל בני האדם ומקובלים עליהם, המיוצגות באותן שלושים מצוות. מתוך כך, פירש עולא באופן אלגורי את דברי הכתוב בזכריה (יא, יג) "שִׁכְרֵי שְׁלֹשִׁים כֶּסֶף": "אלו שלושים מצוות שקבלו עליהם בני נח" (חולין צב ע"א) והוא הוסיף שאין הם מקיימים מהן אלא שלשה: אומות העולם "מכבדים את התורה" למרות שאין הם מקיימים את הכתוב בה. אומות העולם אף "אין שוקלין בשר המת במקולין", דהיינו אינם סוחרים בבשר אדם בחנויות. המצווה השלישית היא מעניינת כאן: "שאין כותבין כתובה לזכרים". למרות המנהגים ההומוסקסואליים הנפוצים בעולם העתיק, הם לא היו גאים בכך ולא העיזו לדרוש לגליזציה של נישואים בין בני אותו מין.

נדמה לי שרבות יש ללמוד מדברי עולא, ובייחוד את ההבדל בין סובלנות לפלורליזם. מבחינה עקרונית בפלורליזם אנו מניחים שכל העמדות נכונות. בסובלנות אנו לומדים להתייחס בכבוד גם לעמדות שאינן נכונות בעינינו ואף לאלו שאינן נכונות בעליל. כך למשל, אנו חייבים להתייחס בסובלנות לאדם הפוגע בעצמו או שניסה להתאבד, אך אין לנו זכות לראות בהתנהגות זאת התנהגות לגיטימית. מכאן המימד הנוסף של הבחנה זאת. עלינו להבחין בין אותם המעשים שיש להם שורש פסיכולוגי לבין אותם המעשים שיש להם שורש תרבותי. כל חברה רשאית להבנות את עולם הערכים שלה ולחנך לקראתו. היא גם חייבת לנסות ולהבין מצבים פסיכולוגיים שבגללם אנשים אינם מסוגלים להיות לפי ערכים אלה. היא חייבת להיות סובלנית לגביהם ולא להפוך אותם לפושעים מסוכנים, אך היא רשאית להכריז שסגנון חייהם אינה אופציה לחברה. כאן מתגלה לעינינו הדילמה העקרונית שבימינו.

הבנייה הערכית הדורשת קשר דווקא בין גבר לאישה, אינה שרירותית, כשם שהנישואים המונוגמיים אינם קביעה מלאכותית, למרות ההתקפות המבקרים והמכשולים שבדרך. את זאת למדנו מהמקרא. למרות שריבוי הנשים הייה מקובלת בעולם המקראי, הרי שהכתוב מכריז שזה אינו המצב האידיאלי. זאת במעין הערת שוליים בשעת יצירת האשה (בראשית ב, כד): "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ - וְהָיוּ לְבֶשֶׁר אֶחָד. כְּפִי שְׂרֵשׁ פִּירֵשׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֵר כֵּן - לְאִסּוּר הָעֲרִיּוֹת לְבִנֵּי נַח". אף המונוגמיה רמוזה כאן. לא 72 בתולות, אלא אישה אחת בלבד שודכה לאדם הראשון, ודבר זה רמז לעתיד. והפסוק מוסיף: "וְהָיוּ לְבֶשֶׁר אֶחָד". לפי רש"י כוונת הפסוק היא ש"הוולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד". "וְהָיוּ לְבֶשֶׁר אֶחָד" מתאר את הקשר הביולוגי הטבעי הקשור עם ההולדה. זהו פירוש הכרחי אך לא מספיק. כך כותב הרמב"ן - "כי גם הבהמה והחיה יהיו לבשר אחד בוולדותיהם". והוא מלמד אותנו שהאהבה היא יותר ממניניות וביולוגיה "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ, והיתה בחיקו כבשרו, ויחפוץ בה להיותה תמיד עמו וכאשר היה זה באדם [הראשון], הושם טבעו בתולדותיו, להיות הזכרים מהם דבקים בנשותיהם, עוזבים את אביהם ואת אמם, ורואים את נשותיהן כאלו הן עמם לבשר אחד". השפה העברית מעידה על קשר זה בביטוי "שאר בשר". אך כדי שזה יתקיים חייבת החברה להילחם עבור ערכיה, ערכי חברה מונוגמית של איש ואשה.